

سبد خرچنگ‌ها و جنگ نرم ادیان

28 فروردین 1391

علی فرح‌بخش / رادیو کوچه

جنگ ادیان در تاریخ بشری را می‌توان یکی از تاریک‌ترین نقاط زندگی معنوی انسان‌های جهان به‌شمار آورد. برای نمونه می‌توان به «جنگ‌های صلیبی» اشاره داشت که بین مسلمانان و مسیحیان و در کمال تعجب، مابین فرقه‌هایی از مسیحیت رخ داد. این در حالی‌ست که این ادیان، خود را از یک ریشه‌ی الهی می‌دانند و با این‌حال، بر سر قدرت و زمین، به نبرد با یک‌دیگر می‌پرداختند و امروزه هم، به شکل‌های دیگری، نظیر همان درگیری‌ها وجود دارد.

در دهه‌های اخیر، با رشد فرهنگ جهان‌وطنی و تثبیت قوانین مدنی منسجم‌تر نسبت به گذشته، خشونت‌ها و درگیری‌های مذهبی، هرچند در پاره‌ای از موارد هنوز به‌چشم می‌خورد، به سوی جنگی نرم پیش می‌روند. این درگیری‌ها گاهی به نقد دینی شباهت پیدا می‌کنند و گاه، به شکل یک مبارزه‌ی به ظاهر دوستانه است.

ضرب‌المثل‌ی هست که می‌گویند: «در سبد خرچنگ‌ها را نمی‌خواهد ببندی.»

این مثال را برای گروهی به‌کار می‌برند که با پایین کشیدن دیگران، قصد پیشرفت و تعالی دارند. اگر یک خرچنگ را در یک سبد حصیری بیاندازند، با چنگک‌هایش حصیرها را گرفته، بالا رفته و از سبد خارج می‌شود. اگر چند خرچنگ را در یک سبد حصیری بریزند، هیچ‌کدام نمی‌توانند از آن خارج شوند. ساده است، هر خرچنگی که به میانه‌ی سبد می‌رسد، همنوعان پایین‌ترش، پاهای او را برای بالا رفتن می‌گیرند و به گمان صعود، نه تنها بالا نرفته و از سبد رها نمی‌شوند، بلکه همگی با هم به پایین می‌افتند و این روند همواره تکرار و تکرار می‌شود.

با ظهور وسایل ارتباط جمعی پیشرفته در جهان امروز، به‌نظر می‌رسد که تبلیغات دینی، شکل نوینی به خود گرفته‌است. در این میان، گروهی از ادیان برای جلب پیروان جدید و نیز حفظ پیروان پیشین خود، نه

تنها به تبلیغات گسترده درخصوص دین و مذهب خود دست می‌زنند، بلکه به‌نوعی به تخریب ادیان و مکاتب رقیب نیز می‌پردازند که گاه با تندی همراه است و گاه بسیار دوستانه به‌نظر می‌رسد، هر چند در نهایت، هر دو راه به یک مقصد می‌رسند، تخریب مذهب رقیب.

هفته‌ی گذشته، مدیر مسوول فصل‌نامه‌ی «معرفت ادیان» در گفت‌وگویی با «خبرگزاری رسا»، پیرامون اهداف این نشریه که از سوی حوزه‌ی علمیه‌ی قم حمایت می‌شود، صحبت کرد. این در حالی‌ست که نشریات دین‌پژوهی در ایران، بسیار محدود بوده و عموماً هم از سوی مراکز اسلامی مرجع، نظیر حوزه‌های علمیه و نهادهای دولتی، حمایت می‌شوند، و دور از عقل نیست که در این میان، اهداف سیاسی حکومت مرکزی را نیز دنبال می‌کنند.

حجت‌الاسلام «حسینی قلعه بهمن» (مدیر مسوول فصل‌نامه معرفت ادیان) در بخشی از گفت‌وگوی خود با «رسا» بیان می‌کند که در دنیای امروز که اطلاعات به‌سرعت در حال جابه‌جایی و تغییر است، سوالات بی‌شماری در ذهن جوانان شکل می‌گیرد که باید به‌صورت منطقی و قانع کننده به آنان پاسخ گفت.

از این گفته مشخص است که نگاه جوان امروز در ایران، حال به‌علت موج اطلاعات نو و گسترده در شبکه‌های ماهواره‌ای و غیره، و یا به‌دلیل عوامل اجتماعی در داخل ایران، نگاهی‌ست در حال چرخش، دگرگونی و پرسش‌گری. در این میان از ارگان‌ها و مراکز اسلامی، انتظار می‌رود که با روشن‌گری نکات مبهم و پیچیده‌ی مذهب شیعه، که دین غالب مردم ایران است، این قبیل پرسش‌ها و معضلات جوانان در خصوص دین اسلام و مذهب شیعه را بررسی و راهکارها و توضیحات مناسب زمان حال را در قالبی منطقی و مستند، ارائه دهند. اما در کمال تعجب، نه تنها این نشریه، بلکه بسیاری از مراکز به اصطلاح دین‌پژوهی در ایران که عموماً تحت لوای حوزه‌ی علمیه‌ی قم فعالیت می‌کنند، به‌جای روشن‌گری ابهامات مخاطبان خود درخصوص مذهب شیعه، به نقد و شناسایی نقاط ضعف و ابهامات دیگر ادیان می‌پردازند.

حسینی در بخشی از گفت‌وگوی خود در پاسخ به این پرسش که: «اولویت‌ها در این فصل‌نامه کدام ادیان می‌باشد؟» می‌گوید: «اولویت با ادیانی است که ممکن است آسیب بیشتری به جامعه‌ی دینی ما بزنند و پرسش و شبهات بیشتری درباره‌ی آن‌ها در جامعه وجود دارد، با این نگاه، آیین‌های مسیحی، یهودی، هندو، بودا و زرتشت مد نظر است و به آیین‌هایی مثل «سیک» شاید کمتر پرداخته باشیم. مگر آن‌که موضوع خاصی پیش آید، ولی عمده پرسش‌ها درباره همان پنج آیینی است که نام برده شد.»

جالب است که از نظر این روحانی شیعه که پرچمدار یک نشریه‌ی اجتماعی - فرهنگی در ایران است، آیین‌های مسیحی و یهودی هم که از یک ریشه هستند و با اسلام، جزیی از زنجیره‌ی ادیان ابراهیمی و الهی محسوب می‌شوند، ادیانی هستند که به گفته‌ی او: «ممکن است آسیب بیشتری به جامعه‌ی دینی ما بزنند.»

نکته‌ی قابل توجه در این میان، این است که به آیین بهایی هیچ اشاره‌ای نشد. بعید به نظر می‌رسد در حکومت و کشوری که بهائیت را یک دشمن بزرگ می‌پندارد و حتا انجمنی تحت عنوان «انجمن حجتیه» که فقط برای ضدیت‌طلبی انحصاری با یک مذهب تاسیس شده‌است، در چنین نشریه‌ای که پرچمدار نقد ادیان است، حضور ندارد.

نقد ادیان، مقوله‌ای بسیار مهم، قابل توجه و ارزشمند است. اما این‌که یک گروه پژوهشی، به اسم تحقیق و پژوهش، تنها برای ارج نهادن به شیعه و نه حتا اسلام در حالت کلی، دست به نقد یک‌سویه‌ی دیگر ادیان می‌زند، با منطق تحقیق و پژوهش که حکم اول آن بی‌طرفی و نقد و نگاه منصفانه است، هم‌خوانی ندارد.

در کشوری که از نظر منابع اولیه‌ی شناخت ادیان، نظیر کتاب‌های مرجع، مراکز دین‌پژوهی اصیل و غیره، بسیار فقیر و بی‌امکانات است، به‌نظر نمی‌رسد که نقد دینی در لوای یک خط مشی حکومتی مشخص و غیر قابل انعطاف، معنایی جز ایرادگیری یک‌سو و هدفمند در جهت تخریب دیگر ادیان برای بالا بردن منزلت شیعه داشته باشد. کم نیستند ارگان‌ها، سازمان‌ها، مراکز و گروه‌های کوچک و بزرگی که به هر روش معقول و غیر معقولی، فقط برای حفظ موقعیت خود، دست به تخریب دیگر ادیان می‌زنند.

در نهایت باید در نظر داشت که این رویه، تنها مختص به شیعه در ایران امروز نیست. گروه‌های مذهبی دیگری در جهان امروز نیز، با وجود منابع غنی دین‌پژوهی، دست به امری مشابه می‌زنند. این‌گونه مذاهب و آیین‌ها، برای برتر نشان دادن خود، به‌جای روشن‌گری دین خود، به تخریب دیگران می‌پردازند و سبب خرنج‌ها، هنوز هم نیازی به گذاشتن در ندارد.
